

nije samo metodološki, nego i ontološki pojam« – piše autor – »njime se mogu obuhvatiti entiteti od stanice do ljudskog društva, dakle od onog najjednostavnijeg do onog najstrožnijeg« (str. 162). Ipak, autor u razmatranje uzima metodološki smisao sistema. Aporija sistematologije je sabijena u dihotomiji unutrašnjeg i vanjskog.

Autor naposljetku ponavlja kako je broj metoda potpuno nesimboličan, odabran gotovo nasumično, te da je jedan nacrt moguće razrade ekstenzivne ozbiljnosti. Također, metode koje su izostavljene, a polažu legitimno pravo na eksplicijaciju u okviru jednog takvog istraživanja, mogu biti uvrštene (primjerice – strukturalistički pristup). Nadalje, autor ponavlja i inherentnu integrativnu narav filozofije, odnosno ističe mišljenje (koje eksplicira na početku teksta *Aporetike*) da je unutar filozofije uvijek riječ, ili uvijek mora biti riječ, o mijesanju pristupa problemima – čime ona (filozofija) ostvaruje najviši stupanj plodnosti. Završni dio teksta posvećen je razlikovanju filozofije i metafizofije, čime je obrubljena jedna cjelina koja ima svoj smisao i potencijal daljnje teorijsko-praktičke egzegzeze.

Tekst knjige *Aporetika. Nacrt filozofske metodologije* od beskraje je važnosti ne samo studentima filozofije (pače, ozbiljnost i dalekosežnost rada vjerojatno nadmašuje kapacitiranost početnika u filozofiranju) nego i znanstvenicima s interesom u filozofskoj metodologiji, teoriji spoznaje, analizi jezika, metafizici, povijesti filozofije i dr. Ona – kako kaže i sam autor – može poslužiti kao uvod u filozofiju, ali svakako kao izvod iz monoperspektivnosti i zabludivanja u jednostavnim konstrukcijama koje se prevrjeduju zbog funkcioniranja u određenom kvantumu slučaja. Smiljanić uvodi ne malo autora koji nisu dio filozofskog kanona i time nudi priliku mladim istraživačima i znanstvenicima da konzultiraju mišljenja koja bi im, u protivnom (ukoliko ne bi čitali Smiljanićev tekst), ostala skrivena – a sadrže obilje konstruktivnih prijedloga rješavanja aporetičkih *clustera* i principe pozicioniranja do tad slobodnolebdećih formi. Kao jedan zaziv integrativnosti i pluriperspektivnosti, Smiljanićeva knjiga će zasigurno dugo ostati vrela inspiracije modernosti mišljenja i motivacija novim filozofima na izboj kreativnih silnica, prateći tako njegovu strpljivu motrilačku strast.

Roni Rengel

doi: [10.21464/fi38421](https://doi.org/10.21464/fi38421)

Thomas M. Scanlon

Why Does Inequality Matter?

Oxford University Press,
Oxford 2018.

Jedan od vodećih svjetskih filozofa, koji je svoj misaoni rad uglavnom posvetio temama prirodne religije, moralne filozofije i civilnog društva, harvardski profesor Thomas M. Scanlon nakon izvrsne knjige *What We Owe to Each Other* objavljuje *Why Does Inequality Matter?*. Djelo je napisano na 170 stranica, u deset poglavlja u koja su uključeni uvod i zaključak. Na kraju knjige nalaze se biografski podaci i kazalo.

U uvodu novog djela Scanlon odmah na početku kaže da je izuzetno visoka razina nejednakosti koja prevladava u Sjedinjenim Američkim Državama, ali i u svijetu kao cjelini, tema otvorena za ozbiljan moralni diskurs. Prema Scanlonu, nije jasno zašto to mora biti tako ili možda nije jasno kako formulirati moralne razloge i prigovore da bi se smanjile i otklonile te nejednakosti. Jedan od razloga zašto je napisao svoju najnoviju knjigu bila je namjera istražiti mogućnosti preraspodjele resursa koje uživaju bogati spram siromašnih. On smatra da se može unaprijediti kvaliteta života siromašnih za relativno smanjenje imutka bogatih. To bi, prema njemu, bio čvrst razlog za podršku redistributivnoj politici, ali u osnovi to nije prigovor samoj nejednakosti jednih naspram drugih. Činjenica da među bogatim ljudima može biti boljih nego među siromašnim dovoljan je razlog za mogućnost drugačije raspodjele dobara. Scanlon navodi i egalitaristički razlog u namjeri da suprotstavi mogući prigovor za razliku između onoga što neki imaju i onoga što drugi imaju u namjeri smanjenja te razlike. Čini se da je egalitarističku teoriju ili model za jednakošću racionalno teško opravdati. Podršku je za takav stav Scanlon našao u teoriji svog sveučilišnog kolege Roberta Nozicka. Poznato je da je Nozick zagovarao libertarijansko načelo minimalnog utjecaja države na pružanje zaštite i sigurnosti pojedincima koji žive u njezinim granicama. Nejednakosti u bogatstvu, prema Nozicku, opravdane su ako su proizvodi slobodnih i valjanih ugovora među suglasnim odraslim osobama utemeljeni na pravednim početnim principima. Prema Nozicku, briga za jednakost problem je koji može negativno utjecati na svrsishodni obrazac distribucije koji se može održati samo na način ometanja

slobode pojedinaca da donose odluke i da poduzimaju rizik u sklapanju ugovora u namjeri ometanja tog obrasca ponašanja. Iz takvog stava nameće se pitanje zašto mi uopće trebamo zadržati neki obrazac ili normu konstantne distribucije koja interferira u individualnu slobodu? Kada se percipira mogućnost sukoba ideje jednakosti s idejom slobode pojedinca, postaje jasno da na ovako apstraktan način ideja jednakosti može biti samo podređena ideji slobode.

U namjeri da razriješim odnos jednakosti spram slobode, Scanlon pristupa tematizaciji ideje nejednakosti, za koju smatra da je veoma važna. Prema njemu, postoje znatni empirijski dokazi da nejednakost ima ozbiljne implikacije na zdravlje onih ljudi koji se osjećaju manje imućni. Ta spoznaja nameće ozbiljan upit o smanjenju nejednakosti koji je zahtjev za jednakost u širem smislu, ali ne u užem smislu. Razlozi za zabrinutost radi lošeg zdravlja siromašnih nisu samo egalitarne naravi. Prepoznati vrste razloga za odbijanje nejednakosti važno je i zato da nam pomogne razumjeti razlike između vrsta nejednakosti s kojima se suočavamo. U povijesnim slučajevima, utemeljene nejednakosti bile su najčešće evidentne u odnosu na rase, kaste ili spol, najčešće podržane zakonom ili društvenim stavovima i običajima. Scanlon diskutira ekonomsku različitost kao jednu od važnijih jer ekstremne razlike u prihodima i bogatstvu znače da siromašni moraju živjeti na način koji se razumno smatra ponižavajućim. Nepoželjne konotacije koje osjećaju siromašni Scanlon suptilnom percepcijom otkriva u odnosima ekonomske nejednakosti i socijalnim normama. Nejednakosti se pokazuju nepoželjne jer omogućuju nekim ljudima neprihvatljiv stupanj kontrole nad životima drugih ljudi. Scanlon tematizira političku pravednost. Pridaje joj veliko značenje jer ona pokazuje razlike u dohotku

i bogatstvu koje mogu potkopati pravednost političkih institucija. Ta politička pravednost može se smatrati posebnim slučajem jer predstavlja mogućnost problema kontrole. Manipulacija političkim sustavom jedna je od načina pretvaranja gospodarske prednosti u nečiju korist. Potkopavajući pravednost političkog sustava, moralno je značajna jer negativno utječe na legitimnost zakona i politike. Nisu samo te nejednakosti koje smo naveli jedinstveni problemi. Scanlon navodi princip jednake brige za sve kojeg često krše državne i lokalne institucije. Taj princip podrazumijeva korist za svakog člana određene skupine, a u stvarnosti obećanu korist svima uživaju samo neki. Primjer je za taj slučaj izgradnja neke tvornice na jednom mjestu koje je pogodnije za određenu skupinu ljudi, nego za opću korist. Scanlonova knjiga je zanimljiva zato što on u njoj diskutira s brojnim suvremenim misliteljima. Posebno valja istaknuti njegov odnos spram bivšeg kolege J. Rawlsa, kojemu Scanlon posvećuje puno pažnje.

Rawlsova knjiga *A Theory of Justice* čini se kao neiscrpan izvor ideja s kojima Scanlon kroz cijelu svoju knjigu diskutira. Scanlon pokazuje da je spreman uhvatiti se u koštac s najvećim, a i onim prikrivenim sitnim problemima koji su skriveni od očiju javnosti, a mogu polučiti neželjene razmjere u odnosima među ljudima. Njegovo poznavanje političke ekonomije od iznimnog je značaja. On se s lakoćom služi teorijom Austrijske ekonomske škole i često u svojim argumentima navodi njihovog glavnog predstavnika F. A. Hayeka. Čini se kao da mu je posebno važno diskutirati s T. Nagelom o značenju poreza, obliku legitodne pravednosti koju pojedinac ima kao obavezu spram države ili opće instance.

Zdravko Perić